

Maria Derda

Biblioteka Prawnicza. Oddział Specjalistyczny Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego

maria.derda@us.edu.pl

<https://orcid.org/0009-0000-7288-3736>

Julia Margol

Koło Naukowe Infologów

Uniwersytet Śląski w Katowicach

juliamargol02@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-1092-3637>

Konferencja naukowa „Książka, biblioteka, bibliotekarz w tekstach kultury” (Katowice, 1 czerwca 2023 r.)

Streszczenie: W sprawozdaniu przedstawiono przebieg konferencji naukowej „Książka, biblioteka, bibliotekarz w tekstach kultury”, która była zwieńczeniem IV edycji projektu *Jeden Uniwersytet – Wiele Możliwości. Program Zintegrowany*. Wydarzenie zorganizowała Grupa Projektowa Koła Naukowego Infologów Uniwersytetu Śląskiego (UŚ) w Katowicach. Podczas konferencji poruszono problematykę wizerunku bibliotek, bibliotekarzy oraz książek w tekstach kultury. Prelegenci zastanawiali się m.in. na stereotypami, jakie związane są z zawodem bibliotekarza i bibliotekarki czy nad wizją biblioteki w świecie superbohaterów.

Słowa kluczowe: książka, biblioteka, bibliotekarz, wizerunek, stereotypy zawodowe, stereotyp bibliotekarza

1 czerwca 2023 r. za pośrednictwem platformy Microsoft Teams miała miejsce konferencja naukowa „Książka, biblioteka, bibliotekarz w tekstach kultury”. Wydarzenie to było finalizacją IV edycji projektu *Jeden Uniwersytet – Wiele Możliwości. Program Zintegrowany*, nad którym od października 2022 r. pracowała Grupa Projektowa Koła Naukowego Infologów Uniwersytetu Śląskiego (UŚ) w Katowicach.

W konferencji udział wzięło ok. 50 osób z wielu ośrodków naukowych, m.in. z Warszawy, Krakowa, Poznania, Rzeszowa, Wałbrzycha oraz Katowic. Występujących i słuchaczy przywitała dr hab. Agnieszka Gołda, prof. UŚ, opiekun Koła Naukowego Infologów. W imieniu organizatorów spotkanie otworzył dr Karol Makles, dyrektor kierunków architektura informacji oraz informacja naukowa i bibliotekoznawstwo.

Zakres wydarzenia stanowił holistyczne spojrzenie na problematykę związaną z wizerunkiem książki, bibliotekarzy i bibliotek. Tematem wyjściowym była kompleksowa analiza literackiego, filmowego, serialowego oraz artystycznego wizerunku tych jednostek. Tytułowy zakres wydarzenia został wzbogacony o niekonwencjonalne podejście do stereotypów zawodowych i ich przełamania w działalności bibliotecznej. W trakcie spotkania zaprezentowano między innymi definicję stereotypu, wyniki badań ankietowych oraz omówiono funkcje i role książek, bibliotek i bibliotekarzy na przestrzeni lat. Ponadto rozważano czynniki powodujące pojawianie się odwołań do nich w tekstach kultury.

Mając na uwadze szeroko zakrojony obszar tematyczny referatów, obrady podzielono na cztery sesje, które moderowały Laura Musiał (studentka II stopnia informacji naukowej i bibliotekoznawstwa, Koło Naukowe Infologów, Uniwersytet Śląski w Katowicach) i Agata Latacz (studentka II stopnia informacji naukowej i bibliotekoznawstwa, Koło Naukowe Infologów, UŚ). Pierwszym wystąpieniem w trakcie sesji rozpoczynającej *Jak nas widzą... O wizerunku bibliotekarza, biblioteki i książki w tekstach kultury* była prezentacja przygotowana przez Grupę Projektową w składzie: Maria Derda, Paulina Krakowska, Agata Latacz, Julia Margol, L. Musiał, Klaudia Wydra. Podczas wystąpienia o tytule *Wizerunek książki, biblioteki i bibliotekarza w tekstach kultury – podsumowanie projektu* zaprezentowano efekty kilkumiesięcznej pracy nad projektem – omówiono m.in. definicje takich pojęć, jak stereotyp, autostereotyp, wizerunek i uprzedzenie, przedstawiono wyniki analizy ośmiu książek, 21 filmów i takiej samej liczby seriali, z uwzględnieniem występującego w nich wizerunku książki, biblioteki i bibliotekarza. Wskazano także najczęstsze tropy biblioteczne w analizowanych pozycjach. Następnie głos zabrała Anna Zientała (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Wydział Polonistyki), wygłaszając referat zatytułowany *Każda z książek ma swoją tożsamość – o symbolice książki w poezji polskiej przełomu XIX i XX wieku*. Prelegentka streściła część swoich badań dotyczących przedmiotów w poezji polskiej lat 1890–1939, skupiając się na książce jako rzeczy zarówno „mitologicznej”, symbolicznej, bogatej w znaczenia (nad)dane, jak i tej zwyczajnej, funkcjonalnej, poręcznej i podręcznej. W kolejnym wystąpieniu, pt. *Między regałami. Sposoby budowania przestrzeni biblioteki w kinie*, Sara Nowicka (UŚ, Instytut Nauk o Kulturze) dokonała analizy przykładów kreowania przestrzeni bibliotek w kinie gatunkowym. Głównym przedmiotem badania uczyniła wywołane kadrami emocje widza, prześledzone zgodnie z kognitywną teorią filmu. Przy użyciu modelu teoretyzowania fragmentarycznego, zaprezentowała sceny filmowe odbywające się w bibliotekach, badając charakter ich przedstawienia, a następnie porównała je z konkretnymi przykładami współczesnych księżnic: Biblioteki Śląskiej w Katowicach i Stadsbiblioteket w Göteborgu. Zestawiła także fikcyjne i rzeczywiste obrazy oraz wskazała różnice w wyglądzie i funkcjach pełnionych przez instytucje. Czwarty referat w pierwszej sesji – *Nie wygląda też jak bibliotekarka – od Bunny Watson aż po Ms. Dewey: archetypy pracownicy biblioteki w kulturze popularnej* – wygłosiła Hanna Gaweł (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie). Prelegentka zobrazowała rys historyczny kobiet w zawodzie bibliotekarza w Polsce i na świecie, zagadnienia związane ze stereotypizacją oraz wypunktowała to, jak na przestrzeni dekad rozwijało się bibliotekarstwo, a także jaki wizerunek bibliotekarek był prezentowany w filmach i serialach. Ostatnia w tej części konferencji zabrała głos Agnieszka Łakomy-Chłosta (UŚ, Instytut Nauk o Kulturze) z wypowiedzią pt. *Czy superbohaterowie potrzebują bibliotek? Komiksowy, filmowy i serialowy wizerunek bibliotek oraz bibliotekarzy w uniwersach wydawnictw Marvel Comics i DC Comics*. Referentka udzieliła odpowiedzi na pytania: czy do realizacji swoich działań superbohaterowie potrzebują bibliotek, czy z nich korzystają, a jeśli tak, to w jakim zakresie, czy w walce ze złem uczestniczą także bibliotekarze, a może w światach zamieszkałych przez superbohaterów w ogóle nie istnieją biblioteki lub są tematem poruszonym marginalnie? Wystąpienie skupione było przede wszystkim na komiksowych uniwersach zilustrowanych w wydawnictwach Marvel Comics oraz DC Comics.

Drugi segment spotkania nazwany: *Jak nas widzą w literaturze* rozpoczął wykład Magdaleny Smyczek (Miejska Biblioteka Publiczna w Żorach im. Ottona Sterna) o tytule *Strażnicy, potwory i tajne agencje, czyli bibliotekarze w fantastyce dla młodych*. Prelegentka skupiła się na ukazaniu wizerunku bibliotekarzy we współczesnej fantastyce, adresowanej do młodzieży i młodych dorosłych. Na podstawie dzieł popularnych pisarzy: Brandona Sandersona (seria Alcatraz Kontra Bibliotekarze), Jaya Kristoffa (*Nibynoc*), Dmitri’ego Glukhovskiy’ego (*Metro 2033*) oraz J.K. Rowling (seria „Harry

Potter”) wskazała nowy, wyróżniający się na tle panującego stereotypu pracownika bibliotek, wizerunek – jest to persona wywołująca w bohaterach uczucie lęku i niepewności, której nieobca jest przemoc. Przedstawiona analiza kreacji bibliotekarzy w wybranej literaturze fantasy dla młodych skłania do zastanowienia się nad przyczynami negatywnego nacechowania zawodu bibliotekarza. Referat *Porównanie motywów biblioteki i ogrodu w tekstach kultury* Ewy Wiatr (Uniwersytet Warszawski, studentka II stopnia filologii polskiej, moduł komparatystyka) obejmował analizę porównawczą utworów, w których pojawiają się motywy biblioteki lub ogrodu. Prelegentka zwróciła uwagę na interpretacje tych miejsc jako laboratoriów, przestrzeni intymności i poznania, a także jako symbolu bezpieczeństwa, porządku, ładu i harmonii, czy przeciwnie – labiryntu i zagrożenia. Niektóre z omawianych tekstów przywołały obie te przestrzenie, pokazując podobieństwa i różnice między nimi. Następnie Joanna Lenik (Uniwersytet Rzeszowski, Instytut Archeologii, studentka II stopnia muzeologii; Akademia Nauk Stosowanych w Tarnowie, Wydział Humanistyczny, Katedra Filologii Polskiej, studentka II stopnia filologii polskiej) w trakcie prezentacji *Książki się kurczą – wizja książki i człowieka u Raya Bradbury’ego* opowiedziała o współczesnym poglądzie na akt komunikacyjny i o zjawisku wypierania książki przez ekrany na podstawie utworu *451° Fahrenheit*, w którym dystopijna rzeczywistość powieści łądząco podobnie odzwierciedla stan rzeczywisty postmodernizmu. W kolejnym wystąpieniu przedmiotem zainteresowania stał się transgresyjny charakter motywu bibliotekarza w twórczości Terry’ego Pratchetta. Anna Bieryt (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, studentka II stopnia filologii polskiej nauczycielskiej) w *Kto się boi bibliotekarza? Kto się boi mały? – o transgresyjnym charakterze kreacji bibliotekarza w „Świecie Dysku” Terry’ego Pratchetta* przywołała kluczowe pytania oraz figury, które pojawiły się w trakcie lektury. Wystąpienie kończące sesję drugą przypadło Agnieszce Staneckiej (Uniwersytet Jana Kochanowskiego, filia w Piotrkowie Trybunalskim, Zakład Języka, Literatury i Kultury Angielskiej), która w referacie *Między życiem a śmiercią – rola biblioteki w powieści Biblioteka o północy Matta Haiga* postanowiła na podstawie klasycznej powieści fantasy, poruszyć odwieczną problematykę „co jeśli?” i opowiedzieć o walorze edukacyjnym powieści *Biblioteka o północy*. Główna bohaterka dzięki zaskakującemu miejscu, zawieszonemu między życiem a śmiercią – bibliotece, ma szansę spróbować takiego życia, jakiego nie miała. Matt Haig daje czytelnikom poczuć, że nie zawsze żal za tym, czego nie odważyliśmy się sięgnąć, jest zasadny.

Trzecią część konferencji – *O bibliotekach inaczej* – zainicjowała Aleksandra Wańczyk (Szkola Doktorska Akademii Ignatianum w Krakowie, Muzeum Ziemi Bieckiej w Bieczu) wypowiedzią pt. *Między eksponatem a wolumenem, czyli wizyta w muzealnej bibliotece*. Prelegentka przybliżyła słuchaczom sedno inwentaryzacji bibliotek muzealnych (na przykładzie Biblioteki Muzeum Ziemi Bieckiej), zwróciła uwagę na cienką granicę między standardową książką a zabytkiem oraz wskazała szanse i zagrożenia, jakie niosą ze sobą nowoczesne metody ewidencji zbiorów. W kolejnym referacie, *Funkcja dydaktyczna książki naukowej w procesie kształcenia inżynierów logistyków*, Joanna Nowicka (Akademia Nauk Stosowanych Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu, Instytut Techniczno-Przyrodniczy) dokonała analizy i oceny roli dydaktycznej książki naukowej, konfrontując ją ze standardami kształcenia inżynierów logistyków. Mówczyni poddała pod dyskusję jej rolę, znaczenie, funkcje edukacyjne wobec współczesnej rewolucji technologicznej, a także przedstawiła wyniki badań ankietowych związanych z użytkowaniem literatury branżowej, przeprowadzonych wśród studentów Akademii Nauk Stosowanych Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu. Wystąpienie Bartosza Różanka (Uniwersytet Warszawski, Wydział Nauk o Kulturze i Sztuce, Stacjonarne Studia Doktoranckie) – *Rola Biblioteki Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk w życiu społeczeństwa stolicy Wielkopolski* – było skupione wokół założonej przez Towarzystwo Przyjaciół Nauk w 1857 r. jednej

z najważniejszych bibliotek poznańskich. Referent omówił historię jej powstania oraz działalność. W następnej prezentacji pt. *O „magnetyzmie” bibliotek. Rola zasobu i architektury w postrzeganiu zawodu bibliotekarza* A. Latacz udzieliła odpowiedzi na liczne pytania związane z wizerunkiem bibliotek i funkcjonalnością przestrzeni bibliotecznych. Wskazała również, na przykładzie konkretnych bibliotek pozytywne działania podjęte, by osiągnąć większy poziom zadowolenia u użytkowników oraz pozyskać nowych czytelników. Sesję trzecią zakończyło wystąpienie Kamila Margielewicza (Akademia Górnośląska im. Wojciecha Korfa w Katowicach, Wydział Zarządzania, student III roku prawa) zatytułowane *Rola książek i bibliotek kiedyś i dziś – porównanie zmian, jakie nastąpiły wraz z nadejściem globalnej sieci, jaką jest Internet*. Mówca przedstawił wpływ, jaki miały biblioteki i książki na życie i rozwój człowieka na przestrzeni ostatnich dekad oraz zwrócił uwagę na książkę jako obszerną bazę źródłową.

Podczas ostatniego segmentu wystąpienia – *Badania, hipotezy...* – wygłoszony został przez Iwonę Grodz (Polskie Towarzystwo Badań nad Filmem i Mediami) referat pt. *Wpływ nagród literackich na preferencje czytelników*. Prelegentka opowiedziała o prowadzonym przez siebie badaniu, którego głównym celem, była odpowiedź na pytanie: czy wpływ nagród literackich ma odzwierciedlenie w płci, wieku, wykształceniu lub statusie społeczno-ekonomicznym czytelników. Na koniec konferencji głos ponownie zabrała Grupa Projektowa Koła Naukowego Infologów z wystąpieniem pt. *Wizerunek książki, biblioteki i bibliotekarza w społeczeństwie – analiza badań ankietowych*, w którym studentki opowiedziały o wynikach przeprowadzanego przez siebie badania. Ankiecie poddano uczniów szkół podstawowych, średnich oraz studentów, a jej celem było poznanie funkcjonowania stereotypów związanych z zawodem bibliotekarza w społeczeństwie oraz doświadczeń użytkowników bibliotek na temat ich wizerunku. Badaczki wskazały powszechne schematy i uprzedzenia na temat zawodu, ich odzwierciedlenia w rzeczywistości oraz podjęły się zestawienia ze sobą otrzymanych odpowiedzi uczniów i studentów.

Konferencję podsumowała i zakończyła dr hab. A. Gołda, prof. UŚ. Wydarzenie zebrało w przestrzeni wirtualnej wielu pracowników bibliotek i innych instytucji kultury, badaczy i naukowców, co pozwoliło spojrzeć na problematykę spotkania w sposób wieloaspektowy. Sesje cieszyły się zainteresowaniem słuchaczy, czego dowodziły liczne pytania kierowane w stronę prelegentów.